

MIJA MICHELIZZA – MOJCA ŽAGAR KARER

INTERNETNA LEKSIKA V SLOVENŠČINI: ANALIZA NOVEJŠIH SLOVARSKIH VIROV

COBISS: 1.01

V prispevku smo analizirali internetno leksiko, ki so jo zajeli novejši slovenski slovarski viri. Veliko internetne leksike je nastalo z uporabo že znanih leksemov iz splošnega jezika, ki pa so v internetnem okolju dobili nove pomene. Ta proces spominja na že dolgo znani proces terminologizacije, zato smo ga poimenovali internetizacija. Z naraščanjem rabe internetne leksike pa zasledimo tudi obratni proces, t. i. proces deinternetizacije, pri katerem leksemi, ki poimenujejo internetne pojme, prehajajo v splošni jezik.

Ključne besede: internet, terminologizacija, determinologizacija, internetizacija, deinternetizacija

Internet Lexis in Slovenian: An Analysis of Recent Dictionaries

This article analyzes the characteristics of internet lexis covered in recent Slovenian dictionaries. Much internet lexis was created by using already existing words from general language that have taken on new meanings in the internet environment. This process resembles the long-known process of terminologization, and so it is dubbed “internatization.” The increasing use of these words also results in the reverse process, or “deinternetization,” in which words that designate internet concepts pass over into general language.

Keywords: internet, terminologization, determinologization, internetization, deinternetization

0 UVOD

Internetno¹ okolje tudi za jezikoslovce predstavlja vrsto izzivov, ki so posledica dejstva, da imamo danes na voljo ogromno količino prosto dostopnih besedil zelo različnih avtorjev. Ker v nepregledni množici besedil, ki vsak dan nastanejo na internetu, avtorji iščejo načine, kako pritegniti pozornost bralca, je pri teh besedilih zelo izpostavljen vidik kreativnosti, kar je zlasti vidno pri leksiki teh besedil. Za internet so značilni novi načini komunikacije, s tem pa so se pojavili tudi novi pojmi, ki jih je treba poimenovati. Gre za proces, ki ga bomo v nadaljevanju članka imenovali *internetizacija*, z naraščanjem rabe novih poimenovanj

1 *Internet* in *splet* izvorno označujeta dva različna pojma, saj splet v začetku še ni obstajal. Splet je danes največji del interneta in označuje internetno storitev, ki omogoča dostop do spletnih strani, ki so med seboj povezane s hiperpovezavami, izvzema pa npr. elektronsko pošto, katere vsebina je prek spletnih iskalnikov širši množici uporabnikov nedostopna. Danes se *internet* in *splet* uporabljata sinonimno tudi zato, ker gre za zelo prekrivni množici. Podobno ugotavlja že David Pahor v *Leksikonu računalništva in informatike* (Pahor 2002: 564): splet je »prekril velik del starega interneta in postaja zanj sopomenka«.

pa je opazen tudi obraten proces, ki ga bomo imenovali *deinternetizacija*. Oba procesa spominjata na že dolgo znana procesa terminologizacije in determinologizacije.

1 PROCESA TERMINOLOGIZACIJE IN DETERMINOLOGIZACIJE

1.1 Terminologizacija

Z razvojem znanosti se v strokah pogosto pojavlja potreba po poimenovanju novih pojmov. Eden od produktivnih poimenovalnih načinov je tudi terminologizacija. Andreja Žele jo definira kot »proces poimenovanja denotata z znanstvenega področja z izrazom denotata, ki sodi v splošni predstavní svet (nosilca) določenega jezika« (Žele 2009: 133). Podobno terminologizacijo definirata tudi France Novak: »proces, v katerem preide izraz iz splošnega pomenskega podsistema besednega zaklada v terminološki« (Novak 2004: 136) in Ada Vidovič Muha: »poimenovanje posebnega, manj znanega z izrazom, ki je v vsaj v svojem osnovnem pomenu del splošne zavesti« (Vidovič Muha 2000: 116). Pri terminologizaciji je zelo pomembna metaforizacija, saj nov termin pogosto nastane prav na podlagi metaforičnega prenosa. Tak prenos si zlahka predstavljamo npr. pri računalniških terminih *miška*, *strežnik*, *okužena datoteka*, *namizje*, *meni* itd. Da je metaforizacija zelo pogosta ravno v računalniški terminologiji, velja tako za slovenščino kot za druge jezike, izvorno pa seveda tudi za angleščino (Meyer idr. 1998: 523–531; 2000: 43, 44; Halunja – Mihaljevič 2012: 89, 90; idr.), od koder drugi jeziki prevzemajo največ računalniških (in tudi drugih) terminov. Metaforični prenos se torej pogosto zgodi že v angleški terminologiji, kar načeloma ni problematično, če metafora ustreza tudi jeziku prejemniku (prim. Gorjanc 1996: 252). Značilnost terminov, ki so nastali iz splošnih neterminoloških izhodiščnih pomenov, je tudi, da se lahko pojavljajo v različnih, popolnoma nesorodnih strokah, npr. *hrošč*, ki je termin v računalništvu in v zoologiji (Oter 2002: 334).

1.2 Determinologizacija

Če je terminologizacija legitimni poimenovalni postopek v terminologiji, je determinologizacija pojav, ki presega meje terminologije. Gre za prehajanje terminov v splošno leksiko ali, kot piše Ada Vidovič Muha: »[D]enotat je tisti, ki izstopi iz pojmovnega sveta posamezne znanosti in postaja vsesplošen, ne več prepoznaven samo v okviru določenega znanstvenega področja. V svet splošne (neterminološke) leksike se seveda poleg vsebine seli tudi njen izraz.« (Vidovič Muha 2000: 116) Termin, ki je v okviru pojmovnega sistema stroke natančno definiran, v okviru splošne leksike to natančnost izgublja, prav tako v tem procesu izgubi povezavo z drugimi termini izhodiščne stroke in se vključi v sistem splošne leksike – tako pridobi tudi prožnost, ki je značilna za splošno leksiko (Poštolková 1984: 93). Determinologizacijo delimo na delno, popolno in individualno. Delna in popolna determinologizacija sta jezikovnosistemske pojavi,

individualna determinologizacija pa besedilni pojav, ki je povezan s kreativno rabo jezika (v smislu besedilne metafore).²

Značilnost determinologizacije je njena stopenjskost – prva stopnja je delna determinologizacija, ko termin po prehodu v splošni jezik obdrži povezavo s pojmom, pri čemer je njegov pomen v primerjavi s terminološko definicijo poenostavljen. Druga stopnja pa je popolna determinologizacija, kjer leksem dobi nov pomen, ki nima več povezave z izvornim pojmom (Žagar Karer 2011: 203–205). Praviloma je povod za determinologizacijo aktualnost denotata, velikokrat spodbujena tudi z zunajjezikovnimi dogodki. V odmevnih primerih na sodiščih se v množičnih medijih pojavi veliko pravnih terminov (npr. *indična sodba* v procesu proti znanemu slovenskemu politiku). Če je v ospredju zanimanja javnosti recimo reševanje bančnega sistema, se bo v splošnem jeziku pojavilo veliko ekonomskih terminov (npr. *dokapitalizacija*, *likvidna naložba*, *zajamčena vloga*), za katere ni nujno, da jih govorci jezika, ki niso področni strokovnjaki, sploh razumejo. Zanimiv primer je tudi naravna nesreča v jugovzhodni Aziji leta 2004, ko se je zaradi poročanja medijev o nesreči bistveno povečala raba geografskega termina *cunami* tudi v splošnem jeziku. *Cunami* pa je kasneje doživel tudi pomenski premik, kar je zaznal tudi Slovar novejšega besedja slovenskega jezika (dalje SNB) z razlago ‘velika množina česa, zlasti slabega, razdiralnega, ki se pojavi naenkrat’, tipični primer je *kadrovskiunami*. V primerjavi z zgornjimi primeri, kjer gre za delno determinologizacijo, lahko tu govorimo o popolni determinologizaciji, ki z geografskim pojmom nima več prave zveze. Determinologizacija je torej vedno aktualen, a nepredvidljiv proces.

2 O INTERNETNI LEKSIKI

Kljub veliki količini novih pojmov, ki jih je s seboj prinesel razmah interneta, pa so poimenovalne možnosti jezika vseeno omejene. Nove besede lahko tvorimo iz že obstoječih besed ali besednih zvez, ki so lahko iz lastnega ali tujega jezika, nova poimenovanja pa nastajajo tudi s tvorbo stalnih besednih zvez (Toporišič 2000: 149; Logar 2005: 213–214). Poleg običajnih besedotvornih postopkov (izpeljava, zlaganje, sestavljanje, sklapljanje) poimenovanja za nove pojme nastajajo tudi s postopkom pomenotvorja, pri katerem se ustaljeno rabljenim besedam dodaja nov pomen, pri tem pa gre za širjenje funkcijskosti jezika (Logar 2005: 213–214; Žele 2003: 425; 2004: 136). Pomenotvorne vidike leksike, ki je značilna za spletni medij, je analizirala Duša Race (2013). Z računalniki, internetom in virtualizacijo življenja je pogostnost tovrstnih novih poimenovanj močno narasla in prešla med splošno leksiko v najširšem smislu, kar dokazuje tudi uvrstitev teh poimenovanj v slovarske priručnike (prim. Logar 2003).

2 Primer take rabe je *atom*, ki je sicer termin, iz korpusa Gigafida (leposlovnna besedila): »Čudna črna očarljivost je puhtela iz nje, kot kakšnih sedem *atomov* doma narejenega parfuma« (poudarili M. M. in M. Ž. K.).

V literaturi je bilo že opozorjeno na težavnost določanja meje med računalniško terminologijo in poimenovanji, ki so izrazito vezana na internetno okolje, npr. na družbena omrežja (Michelizza 2015: 161, 165). Poimenovanja, ki so izrazito vezana na internetno okolje, pogosto nihajo med žargonom in slengom, zaradi česar lahko o tovrstnih poimenovanjih beremo tudi kot o *slengovskih žargonizmih* (Cvijanović 2007: 32). Njihovo razvrščanje znotraj obstoječih zvrsti je sicer nevhvaležno početje, ker je splet nestatičen in se hitro spreminja, značilnost elektronskih besedil pa je, da so zvrstnostno hibridna, včasih povsem individualizirana, neustaljena ter zato bistveno manj predvidljiva od tiskanih besedil (Santini 2007). Za slovarsko kvalificiranje tovrstnih poimenovanj je bil že večkrat predlagan kvalifikator *spletno* (Race 2013: 8) oz. diskurzna oznaka *o spletu* (Mikolič – Rolih 2015: 517), vendar pa je treba podrobneje raziskati, za katere tipe poimenovanj bi bila to ustrezna rešitev glede na izbrani slovarski priročnik.³

3 ANALIZA GRADIVA

Zbrano gradivo je rezultat analize novejših slovarskih priročnikov za slovenščino, in sicer SNB, druge izdaje Slovarja slovenskega knjižnega jezika (dalje SSKJ2) in Leksikalne baze za slovenščino (dalje LBS).⁴ SNB in SSKJ2 smo analizirali na portalu Fran.⁵ Zbiranje gradiva je bilo treba zastaviti nekoliko širše, saj internetna leksika v slovarskih virih ni enotno označena.⁶ V prvi fazi zbrano gradivo zato vključuje lekseme, ki označujejo specifično internetno leksiko (npr. *blog* 'spletno mesto, na katerem avtorji s pomočjo preprostega vmesnika objavljajo besedila, slike, posnetke, bralci pa imajo navadno možnost komentiranja, spletni dnevnik'),⁷ in tudi računalniške termine, od katerih so nekateri neposredno povezani z internetom (npr. *logirati se* 'vnesti podatke, navadno uporabniško ime in geslo, s

3 Primerjalno je smiselno v prihodnje obravnavati še terminološki kvalifikator *rad.* (radiotehnika, radiotelevizija) v prvi izdaji SSKJ glede na to, da sta bila v času nastajanja slovarja radijski in televizijski medij v letih vsesplošnega razmaha, pri čemer lahko potegnemo vzporednico z današnjim časom in internetnim medijem.

4 Iskanje po LBS je potekalo ročno, upoštevali smo indikatorje in pomenske sheme z vsebino, povezano s spletom, internetom in računalništvom.

5 S pomočjo naprednega iskanja po razlagah SSKJ2 in SNB smo uporabili naslednje ukaze: *splet**, *internet** NOT *splet**, *računaln** NOT *splet** NOT *internet** in dodali nabor iztočnic s kvalifikatorjem *računalniško*. Zaradi večpomenskosti leksema *splet* v nabor nismo uvrstili 59 iztočnic, pri iskanju *računaln** NOT *splet** v razlagi je bilo izločenih tudi nekaj leksemov, ki so posegali na druga terminološka področja (npr. *CT*, *kardiofitnes*, *opuščaj*).

6 Da je leksem značilen za internetni medij, je v slovarskih zbirkah lahko prikazano na zelo različne načine: pogosto to razberemo iz razlag pomena ali podpomena, lahko je prikazano kot pomenski odtенок, včasih nekatere stalne zveze zasledimo tudi med zgledi. Dodatno težavo pri iskanju predstavljajo posredne in sinonimne razlage v SSKJ2, zato so v prvotno zbirko dodane nekatere iztočnice, ki so besednodružinsko povezane z obravnavanimi leksemi in jih sicer samo z naprednim iskanjem ne bi našli, in tudi nekateri naključno najdeni primeri (kjer se iskani pojmi pojavijo zlasti v zgledih).

7 Večina razlag je vzeta iz SNB, SSKJ2 in LBS; kjer je drugače, je to posebej označeno.

katerimi je mogoče dostopati do uporabniškega računa računalnika, spletne strani, sistema), drugi pa ne (npr. *mikroprocesor* 'mikrovezje na enem čipu, ki obsega vse logične in aritmetične funkcije procesorja' ali poimenovanja starejših računalniških pojmov, npr. *luknjalik rač. nekđaj* 'priprava za luknjanje kartic za računalnik'). Osrednji del analize se osredotoča na specifično internetno in izvorno računalniškoterminološko leksiko, ki hkrati izkazuje večpomenskost oz. za katero predvidevamo, da je pri njej prišlo do pomenskih prenosov.

Skupaj je bilo obravnavanih 667 slovarskih leksemov iz teh treh slovarskih virov, od tega 243 enopomenskih in 229 večpomenskih iztočnic. Nabor je obsegal še 195 različnih (stalnih) besednih zvez, ki so se lahko pojavile pri eni ali več iztočnicah ter v enem ali več slovarjih.

Obravnavana leksika	Enobesedna		Večbesedna	Skupaj
	enopomenska	večpomenska		
Internetna	77	49	53	179
Računalniška/internetna	38	61	34	133
Računalniška	95	107	102	304
Splošna	33	12	6	51
Skupaj	243	229	195	667

Preglednica 1: Obravnavana leksika v SNB, SSKJ2 in LBS

Gradivo smo ločili v dve skupini: v prvi skupini je specifično internetna leksika (179 leksemov), v drugi skupini pa so računalniški termini, ki se delijo na 2 podskupini: računalniški termini, ki so neposredno povezani z internetom (133 leksemov), in računalniški termini, ki nimajo neposredne povezave z internetom (304 leksemi). Slednje smo iz nadaljnje analize izločili. Prav tako smo izločili splošne lekseme (51 leksemov), pri katerih je v razlagi splet ali internet le omenjen (npr. *mediateka* 'prostor, navadno v okviru knjižnice, z računalniki, avdio-, video-napravami, internetom, nekknjižnim gradivom').

3.1 Internetna leksika in računalniška terminologija

V prvi skupini je torej internetna leksika, ki označuje pojme, vezane zgolj na internetno okolje, ki izvorno niso s področja računalništva in informatike, torej ne izhajajo iz terminologije. Internetno okolje seveda ni stroka, ampak poseben medij, ki je omogočil tehnološko osnovo za razvoj družbenih omrežij, blogov, novičarskih portalov itd. Nekaj primerov: *trol*, *blog*, *všečkati*, *novičarski portal*, *forum*, *afna*, *domena*. V drugi skupini pa je leksika, ki je izvorno terminološka in sodi na področje računalništva in informatike, vendar je aktualna tudi v internetnem okolju, npr. *strežnik*, *protokol*, *pasovna širina*, *nadgraditi*, *uporabniško geslo*, *hekati*.

Veliko analiziranih leksemov je zabeleženih tudi v Islovarju (<http://www.islovar.org/islovar>), ki je v osnovi terminološki slovar informatike, in v iPromovem terminološkem slovarju (<https://iprom.si/slovar/>) s področja digitalnega

marketinga in digitalne tehnologije. Tudi to kaže na prepletenost računalniške terminologije in leksemov, ki označujejo pojme, vezane na internetno okolje – torej ne na računalniško stroko, ampak na medij. Na internetu se sicer lahko pojavi katerikoli splošni leksem, npr. *cesta*, a nas v tej analizi zanima le tisti del leksike, ki je specifičen za internetno okolje.

3.2 Gradivo z vidika prevzemanja

Glede na to, da je večina internetne leksike prevzeta iz angleščine, je smiselno opozoriti na stopnje prevzemanja. Prva stopnja je citatno poimenovanje. Kar veliko internetne leksike je citatne, ki pa se je brez težav oblikoslovno prilagodila slovenskemu jeziku (npr. *avatar*, *blog*, *internet*, *modem*). Podobno se je zgodilo s polcitatnimi poimenovanji (npr. *bajt* (angl. *byte*), *kreš* (angl. *crash*), *hekanje* (angl. *hacking*), *hipertekst* (angl. *hypertext*), *mejl* (angl. *mail*)). V teh primerih seveda ne moremo govoriti o pomenskih prenosih v slovenščini, saj smo jih prevzeli neposredno iz angleščine in ti leksemi v slovenščini pred tem še niso obstajali. Pomenski prenos tako postane očiten šele, ko kateri od citatnih ali polcitatnih leksemov dobi slovensko ustreznico. Tak primer je recimo *kuki* (angl. *cookie*), ki postane *piškotek* in ima poleg pomena 'ploščato pecivo različne oblike' tudi pomen 'podatek o uporabniku, ki ga spletni brskalnik shrani na računalniku ali drugi elektronski napravi za možnost nadaljnje uporabe'. O metaforičnih pomenskih prenosih, ki delujejo tako v angleščini kot tudi v slovenščini, lahko torej govorimo le v primerih, ko je poimenovanje prevedeno.

4 INTERNETIZACIJA

Internetizacijo razumemo kot poimenovanje internetnih pojmov z leksemi, ki v jeziku že obstajajo (tako kot je terminologizacija definirana kot poimenovanje pojma določenega strokovnega področja z leksemom, ki že obstaja v splošnem jeziku). V zbranem gradivu smo izhodiščno želeli ugotoviti, kolikšen je delež internetne leksike, ki je nastala s pomenskimi prenosi – pri analizi pa se je pokazalo, da je večina tovrstne leksike (dobesedno) prevedene iz angleščine.⁸ Praviloma pomenski prenosi torej niso nastali v slovenščini, ampak že v angleščini – na redke izjeme, npr. *afna*, opozarjamo v nadaljevanju. Zanimivo pa je, da ti metaforični prenosi funkcionirajo tako v jeziku dajalcu (praviloma angleščina) kot v jeziku prejemniku (v našem primeru slovenščina).

V nadaljevanju internetizirano leksiko (torej leksiko, ki je nastala z internetizacijo) razdelimo v dve obširnejši skupini: v prvi skupini so leksemi, pri katerih pomenski prenosi v slovenščini delujejo enako kot v angleščini, v drugi skupini pa izpostavljamo nekatere posebnosti pri prevzemanju v slovenščino. V spodnji

⁸ Da so bili tako rekoč vsi pojmi s področja interneta najprej poimenovani v angleščini, opozarjajo tudi Meyer idr. (1998: 525).

členitvi opisujemo opažene pojave in značilnosti, členitev pa ni mišljena kot tipologija tovrstne leksike, ker je to zaradi svoje narave, ki je izredno spremenljiva in pogosto predstavlja zgolj prehodno poimenovanje, težko uvrstiti v jasne kategorije.

4.1 Pomenski prenosi, ki v slovenščini delujejo enako kot v angleščini

V nadaljevanju navajamo nekaj značilnih primerov internetnih leksemov, ki niso nastali s pomenskim prenosom v slovenščini, ampak smo jih (skupaj z metaforičnim prenosom, ki sicer enako učinkuje tudi v slovenščini) prevzeli iz angleščine.

Črv (angl. *computer worm, worm*)⁹ je tako kot v angleščini ‘drobna žival mehkega, podolgovatega telesa, navadno škodljiva’ in tudi ‘program, ki se lahko sam razmnožuje, širi po računalniškem omrežju in ovira, onemogoča delo z računalnikom’. Metaforični prenos deluje podobno v obeh jezikih, saj gre za poudarjanje elementa škodljivosti ter majhnosti. *Črva* v računalniškem pomenu (torej kot poimenovanje pojma iz računalništva) najdemo tudi v drugih jezikih, npr. v nemščini (*Computerwurm, Wurm*), češčini (*počítačový červ*), hrvaščini (*računalni crv*), španščini (*gusano*) itd., ker gre očitno za metaforo, ki funkcionira v več jezikih, ne le v angleščini. Za podoben metaforični prenos gre tudi pri *pajku* (angl. *spider*), ki v računalništvu označuje ‘računalniški program, ki sistematično obiskuje spletne strani in gradi indeks, navadno kot del iskalnika’.¹⁰

Domena (angl. *domain*) ima prav tako oba pomena, izvirnega (‘področje ustvarjanja, delovanja’) in prenesenega (‘niz črk in znakov, ki predstavljajo internetni naslov’), tako v slovenščini kot v angleščini enaka, kar ponovno dokazuje, da čeprav gre izvirno za prevod iz angleščine, novi pomeni funkcionirajo enako v obeh jezikih.

Iz angleščine je prišel tudi *trol* (angl. *troll*), ki pomeni ‘kdor v spletnih klepetalnicah, na forumih, blogih in v podobnih skupinah postavlja izzivalna ali zastranitvena vprašanja, sporočila z namenom doseči čustven odziv pri drugih članih take skupine ali jih odvrniti od osnovne teme pogovora’. V prvem pomenu, ki v germanski mitologiji pomeni ‘škrat ali velikanu podobno bitje’, pa funkcionira enako v slovenščini kot v angleščini.

Podobni primeri so še: *forum* (angl. *forum*), ki je tudi ‘spletno mesto, na katerem lahko uporabniki v obliki pisnega pogovora razpravljajo, zapisujejo svoja vprašanja, mnenja, stališča’; *povezava* (angl. *link*), ki je tudi ‘element računalniškega dokumenta, ki omogoča premik v drug dokument ali na drugo mesto v istem dokumentu’; *protokol* (angl. *protocol communications, protocol*), ki v računalništvu pomeni ‘zbirko pravil za izmenjavo sporočil med elektronskimi napravami’; *splet* (angl. *web*), ki je v drugem pomenu ‘svetovni sistem medijskih vsebin, besednih, zvočnih, filmskih, ki so med seboj povezane z nadpovezavami’; *strežnik*

9 Večina poimenovanj v angleščini je vzeta iz Islovarja.

10 Razlaga je iz Islovarja.

(angl. *server*), ki med drugimi pomeni označuje ‘računalnik, navadno zmogljivejši, kot osrednji del omrežja, ki uporabnikom omogoča različne informacijske storitve in izvršuje njihove zahteve’ in se včasih uporablja tudi citatno (torej *server*); *zadetek* (angl. *hit*), ki je v drugem pomenu ‘obisk spletne strani’ in v podpomenu ‘rezultat iskanja, zlasti po spletu’.

Lahko se zgodi, da je slovenska ustreznica iz angleščine prevzeta z morfemskim prevajanjem, npr. *predogled* (angl. *preview*), ki je ‘ogled postavitve za natis izdelane strani na računalniškem zaslonu’, hkrati pa je v obeh jezikih prisoten tudi pomenski prenos, saj *predogled* pomeni tudi ‘predhodni ogled’ na splošno.

Posebno skupino tvorijo tudi besedne zveze, ki so tako v angleščini kot tudi v slovenščini sestavljene iz nemetaforične in metaforične sestavine (Meyer idr. 1998: 525), npr. *elektronski časopis* (angl. *electronic journal*), *elektronska denarnica* (angl. *electronic wallet*), lahko pa obe sestavini skupaj tvorita metaforo, npr. *ključna beseda* (angl. *keyword*), *domača stran* (angl. *home page*), *prosti dostop* (angl. *free access*), *spletna stran* (angl. *web page*), *uporabniško ime* (angl. *user name*). Na prvi tip besednih zvez pa spominjajo tudi t. i. e-tvorjenke (Logar 2004), kjer *e-* nadomešča pridevnik *elektronski*, drugi del pa je običajno metaforična sestavina (npr. *e-knjiga*, *e-konferenca*, *e-podpis*).

Včasih so pomenski prenosi bistveno bolj zapleteni (zlasti če upoštevamo tudi neposredno prevzemanje iz angleščine). V literaturi je znan pojav reterminologizacije (prim. Hudeček – Mihaljević 2012: 68), ko se termin enega strokovnega področja najprej determinologizira, nato pa terminologizira v drugo stroko. *Virus* (angl. *virus*), ki je ‘računalniški program, ki se je sposoben razmnoževati in širiti z enega računalnika na drugega, pogosto z namenom povzročati škodo’, je zelo verjetno najprej prišel iz medicine v splošni jezik, nato v računalništvo, in se nato ponovno determinologiziral. Na vseh stopnjah je mogoč vpliv angleščine, zato je zelo težko zanesljivo ugotoviti, v katerem jeziku so se ti pomenski prenosi zgodili. Obstaja tudi preneseni pomen, ki ga že prva izdaja SSKJ beleži z zgledi: *okužiti se z virusom ošabnosti, razvrata*, vendar pa ta ekspresivni pomen zagotovo ni izšel iz računalniškega virusa, ampak iz virusa v medicinskem pomenu. *Virus* se je v računalniški stroki razvijal dalje, neodvisno od medicinske stroke, saj je razvil svojo besedno družino, delno tudi prekrivno z medicinskimi termini (npr. *retrovirus*), vendar z mnogimi novimi termini (npr. *makrovirus*, *zagonski virus*, *parazitski virus*, *polimorfni virus*). Čeprav je težko nedvoumno ugotoviti, kako so nastali vsi omenjeni pomenski prenosi, pa ti v obeh jezikih delujejo enako.

4.2 Posebnosti pri prevzemanju v slovenščino

Kot smo lahko videli v prejšnjem razdelku, so internetizirani leksemi pogosto zelo enostavno dobesečno prevedljivi iz angleščine, včasih pa se zgodi, da je ta proces iz različnih razlogov zabrisan. V nadaljevanju navajamo nekaj primerov.

Glagol *logirati se* (angl. *to log in*)¹¹ ima sopomenko *prijaviti se* z razlago ‘vnesti podatke, navadno uporabniško ime in geslo, s katerimi je mogoče dostopati do uporabniškega računa računalnika, spletne strani, sistema’. V rabi se je slovenska ustreznica razmeroma dobro uveljavila, hkrati pa pri tem glagolu opazimo, da se je zgodil pomenski prenos. Predvidevamo, da je *prijaviti se* nastal iz 3. pomena v SSKJ ‘sporočiti pripravljenost za kako dejanje, sodelovanje’.

V pogovornem jeziku včasih za *internet* zasledimo poimenovanje *net* (angl. *net*), ki izhaja iz angleškega poimenovanja za mrežo. Že v prvi izdaji SSKJ lahko najdemo pogovorni *net*, ki pomeni ‘kovica, zakovica’, in kot prikaže tudi SSKJ2, je jasno, da v tem primeru ne gre za metaforični prenos, saj sta tu iztočnici prikazani homonimno, torej vsak *net* v svojem geslu s posebno nadpisano številčno oznako na koncu iztočnice.

Ingrid Meyer (2000: 43, 44) ugotavlja, da je terminologija na področju računalništva (in zlasti internetnega medija) izrazito metaforična in da je ustvarila verjetno najbolj zanimive metafore v terminologiji sploh. Metaforizacija namreč omogoča razumevanje potencialno zapletenih pojmov s pomočjo preprostih in znanih podob. Poleg tega se pojmovna »presenečenja« nekako ujamejo z neformalno in igrivo naravo internetne skupnosti. Poimenovanje teh pojmov je torej precej kreativen proces, ki pa lahko povzroči, da besedne igre, ki nastanejo v enem jeziku, v drugem ne funkcionirajo oz. ne učinkujejo večplastno. Tak primer je *ribarjenje* (angl. *phishing, phishing attack, phishing scam*), ki pomeni ‘nezakonito pridobivanje spletnih gesel in osebnih podatkov, ki se doseže navadno s preusmeritvijo uporabnikov na ponarejene spletne strani’ in se v angleščini zapiše s *ph-* in ne s *f-* (*fishing*).¹² Ta *ph-* je zaradi asociacije na *phone* (slov. *telefon*) in je nastal po analogiji s *phreaking*, ki pomeni vdor v telekomunikacijski sistem, predvsem za namene izkoriščanja brezplačnega telefoniranja.¹³

Omenimo še besedno zvezo *svetovni splet* (angl. *World Wide Web*), ki bi se v dobesednem prevodu glasila *po svetu razširjeni splet*, vendar se v tej obliki ni nikoli pojavljala. Verjetno je vzrok težnja k ekonomičnosti poimenovanja, saj potrebe po tako dolgem poimenovanju očitno ni bilo. Iz angleškega *World Wide Web* je nastala mednarodna kratica *WWW* oz. *www*, ki se danes splošno uporablja v internetnih naslovih.

Nadgraditi (angl. *upgrade*) pomeni ‘zamenjati dele programske ali strojne opreme z novejšo, zmogljivejšo’, vendar pa ima v slovenščini ta glagol pomen, ki ga angleščina ne pozna (‘zgraditi, dozidati nad čim’), saj angl. *grade* pomeni

11 V etimološki osvetlitvi v SNB lahko preberemo, da je glagol *logirati se* nastal iz angleškega *log (in)*, prvotno ‘vpisati se v kontrolno knjigo’.

12 Zelo podoben primer je *zajček* (angl. *wabbit*), ki je ‘zlonamerni program, ki se znotraj računalniškega sistema samodejno razmnožuje in zato lahko okrni njegovo zmogljivost’ in je soroden *virusu*. V angleščini se *zajček* v pomenu živali zapiše *rabbit*, zamenjava *r-* z *w-* je zaradi asociacije na *splet*, torej *web*. Primer je iz Islovarja.

13 Razlaga in etimologija sta povzeti po Oxford Living Dictionaries.

oceno, v slovenščino prevzeti *graditi* pa je sicer fonetično zelo podoben, a pomensko razmeroma daleč, zato lahko domnevamo, da je pri prevzemanju prišlo do fonetičnega poigravanja z jezikom.

Pri poimenovanjih za *lojtro* (angl. *hash sign*), ki je znak iz dveh poševnih in dveh prečnih črtic, in *afno* (angl. *at sign*), ki pomeni 'znak v obliki obkrožene črke a, ki v naslovu elektronske pošte ločuje ime prejemnika od imena domene', pa je metaforika v različnih jezikih delovala nekoliko različno, in sicer glede na videz znaka, ki ga poimenuje. Res je tudi, da gre za znaka, ki sta se sicer pojavila že pred internetom, vendar pa sta se z njim zelo razširila v rabi. Klementina Možina (2009: 94) je zbrala prevode poimenovanj za *afno* v drugih jezikih, ki so večinoma iz zoologije in poimenovanj za hrano: *mačji rep*, *miau*, *opičji rep* (Finska), *cimetov kruhek*, *slonji uhelj*, *slonji rilec*, »a« *dolge nogavice* (Švedska), *zavita cimetova pogača*, *prašičji rep* (Norveška), *opičji rep* (Danska), *okrogli piškot*, *psiček* (Rusija), *hvatan*, *uho* (Nemčija), *opica* (*afna*), *prašičji uhelj*, *muca*, *rep* (Poljska), *razsoljen slanik* (Češka in Slovaška), *črv* (Madžarska), *opičji rep* (Nizozemska), *arropa* – kar je tudi merska enota (Španija in Portugalska), *polžek*, *arrobe* (Francija), *polž* (Italija), *zavitek*, *polžek* (Izrael).

Nežazelena oz. *neželena pošta* je v angleščini *spam*, citatno poimenovanje, ki se je uveljavilo tudi v slovenščini. Zanimiva je njena etimologija, saj naj bi se to poimenovanje razširilo prek skeča britanske komične skupine Monty Python, posnetega v restavraciji, kjer na meniju vse jedi vsebujejo tudi *sp(iced h)am* oz. začinjeno šunko.¹⁴ Tovrstne besedne igre so seveda neprevedljive v druge jezike, so se pa zato uveljavile še druge metaforične ustreznice, npr. *smetje*, *e-slama*, *vsi-ljena pošta*, *nadležna pošta*.¹⁵

5 DEINTERNETIZACIJA

Če deinternetizacijo opredelimo kot prehod leksemov, ki so izhodiščno nastali v internetnem okolju, v splošni jezik, torej v vse plasti jezika in neodvisno od medija, lahko ugotovimo, da je deinternetizacija v jeziku pogost pojav.

Veliko leksemov, ki se uporabljajo v internetnem okolju, je torej prestopilo meje interneta in se pojavljajo tudi v tradicionalnih tiskanih medijih,¹⁶ leposlovnih delih itd. V časopisih tako lahko beremo npr. o *blogih*, (*spletnih*) *portalih*, (*spletnih*) *forumih*, (*spletnih*) *klepetalnicah*. Ker je internet kot pojav močno spremenil družbo, je razumljivo, da se o temah, ki so izvorno vezane nanj, piše in govori tudi zunaj neposrednega internetnega okolja. Ta proces je primerljiv s pojavom delne determinologizacije, ko neki denotat, ki je vezan na konkretno stroko, postane zanimiv tudi za nestrokovnjake in se začne pogosteje uporabljati tudi v splošnem

¹⁴ Etimologija je povzeta po Oxford Living Dictionaries.

¹⁵ Ustreznice so iz Islovarja, nekatere so zabeležene tudi v analiziranih slovarskih priročnikih.

¹⁶ Tukaj bomo zanemarili dejstvo, da ima večina klasičnih tiskanih medijev tudi svoje internetne različice.

jeziku. To potrjuje tudi dejstvo, da so te lekseme zabeležili tudi novejši splošni slovarji, ki so bili naša gradivna osnova.

Precej manj je primerov deinternetizacije, pri katerih bi prišlo do pomenskega prenosa. Tudi tu lahko potegnemo vzporednico s procesom determinologizacije, saj je tudi popolne determinologizacije bistveno manj kot delne.

Zanimiv primer je recimo angleški *like*, ki poimenuje gumb, ki na družbenem omrežju Facebook označuje, da je uporabniku neka vsebina všeč. V slovenščini se je *like* kmalu pisno podomačil v *lajk*, hkrati pa so se pojavljali tudi poskusi iskanja domače ustreznice. Med bolj uspešnimi je bil *všeček*, ki ga je že zaznal tudi Sprotni slovar slovenskega jezika (Krvina 2014–2017) (in ga razložil kot ‘označitev, da kaj na spletu, zlasti v družabnih omrežjih trenutno ugaja, je všečno’). Pri obeh je mogoče zaznati pomenske odmike od prvotnega pomena, ki je izrazito vezan na Facebook. Primer: naslov v internetni reviji Motomagazin: »Prvi vtis: velik lajk za Yamaho Tricity« (<http://www.moto-magazin.si/novice/prvi-vtis-velik-lajk-za-yamaha-tricity-5/>). Glede na to, da lahko podobne pomenske prenose opazujemo že pri računalniških terminih (npr. *sprogramirati* **1.** ‘pripraviti nov računalniški program ali del njega, navadno s programskim jezikom’ **2.** *ekspr.* ‘načrtno razviti ali zavreti določene lastnosti, sposobnosti koga’; *resetirati* **1.** ‘ponastaviti napravo, pogosto s ponovnim zagonom’ **2.** *ekspr.* ‘obnoviti, oživiti’), lahko v prihodnosti pričakujemo še več takih primerov deinternetizacije.

Zanimiv primer je tudi *klikniti*, ki je izvorno iz računalniškega okolja (angl. *to click*), pogosto pa se pojavlja tudi v internetnem okolju. SNB navaja 2 pomena, in sicer **1.** ‘pritisniti navadno levi gumb na računalniški miški in s tem izbrati možnost, funkcijo, prikazano na zaslonu računalnika; poklikati (2)’ in **2.** ‘doživeti nenadno spoznanje, premik v mišljenju; posvetiti se’. Drugi pomen se je lahko deinternetiziral,¹⁷ ponovno velja, da enak proces zasledimo tudi v drugih jezikih, npr. v angleščini, španščini.

Prav tako v splošni jezik prehajajo posamezna izlastnoimenska poimenovanja, ki kažejo očitno težnjo po poobčebesedenju. SNB je npr. zabeležil glagol *googlati* (in *guglati*) ‘iskati informacije na spletu s spletnim iskalnikom Google’ in glagol *tvitati* ‘uporabljati družabno omrežje Twitter’ ter samostalnik *tvit* ‘sporočilo na družabnem omrežju Twitter, dolgo največ 140 znakov’.

6 ZAKLJUČEK

Internet je s seboj prinesel nove načine komunikacije in nove pojme, ki jih je treba poimenovati. Začel se je proces internetizacije, ki spominja na že dolgo znani proces terminologizacije. Za poimenovanje novih pojmov so uporabljeni že znani

17 Mogoča razlaga je tudi, da je ta pomen povezan s klikerji, pri čemer je *kliker* žargonsko poimenovanje za *rele*, ki je električno krmiljeno stikalo, ki pri preklopu značilno klikne, npr.: »Njemu pa klikerji (dobro) delajo.«

leksemi iz splošnega jezika, ki pa so v internetnem okolju – večinoma s prevodom iz angleščine – dobili nove pomene (npr. *forum*, *piškotek*, *zadetek*). Del internetne leksike izhaja iz računalniške terminologije, manjši del pa je vezan le na internetno okolje, npr. *trol*, *škrbina*, *surfer*. Analizirano gradivo kaže več značilnosti. Tudi za slovenščino se je potrdilo, da internetna leksika pogosto nastaja z neposrednim (dobesednim) prevodom iz angleščine in ker je tudi za angleško internetno leksiko značilna izrazita metaforičnost, se ta pogosto prenaša tudi v slovenščino.

Z naraščanjem rabe internetne leksike pa zasledimo tudi obratni proces, tj. proces deinternetizacije, pri katerem leksemi, ki poimenujejo internetne pojme, prehajajo v vse plasti splošnega jezika (npr. *lajk*, *všečkati*, *tvitati*). Potegnemo lahko vzporednice s procesom determinologizacije, ki označuje prehajanje terminov v splošni jezik. Tovrstni leksemi so v splošnem jeziku pogosto ekspresivni, kar velja tudi za lekseme, nastale v procesu deinternetizacije.

Izkazalo se je, da sta si procesa terminologizacije in internetizacije zelo podobna, saj gre v obeh primerih za poimenovalna procesa, ki zapolnjujeta poimenovalne praznine (v prvem primeru zgolj terminološke, v drugem pa gre za poimenovanja internetnih pojmov, ki niso terminološka). Prav tako lahko potegnemo vzporednice med determinologizacijo in deinternetizacijo, saj je za obe značilno, da gre za aktualna, a relativno nepredvidljiva procesa.

LITERATURA

- Cvijanović 2007** = Tina Cvijanović, *Slengizmi v jeziku mladostnikov*, magistrsko delo, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, Oddelek za slovenistiko, 2007. – Tipkopis.
- Gorjanc 1996** = Vojko Gorjanc, Terminologija novejših naravoslovno-tehničnih strok (ob primeru računalništva in jedrske fizike), v: *Jezik in čas*, ur. Ada Vidovič Muha, Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 1996, 251–260.
- Halunja – Mihaljević 2012** = Antun Halunja – Milica Mihaljević, *Od računalnoga žargona do računalnoga nazivlja*, Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje – Hrvatska sveučilišna naklada, 2012.
- Hudeček – Mihaljević 2012** = Lana Hudeček – Milica Mihaljević, *Hrvatski terminološki priručnik*, Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 2012.
- Krvina 2014–2016** = Domen Krvina, *Sprotni slovar slovenskega jezika 2014–2016* (www.fran.si), dostop 15. 3. 2017.
- LBS** = *Leksikalna baza za slovenščino* (<http://www.slovenscina.eu/spletni-slovar>), dostop 14. 3. 2017.
- Logar 2003** = Nataša Logar, Računalniško izrazje v Slovenskem pravopisu 2001, *Slavistična revija* 51 (2003), št. 2, 135–138.
- Logar 2004** = Nataša Logar, Nove tehnologije in nekateri nesistemske besedotvorni postopki, v: *Aktualizacija jezikovnozvrstne teorije na Slovenskem: členitev jezikovne resničnosti*, ur. Erika Kržišnik, Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, 2004 (Obdobja 22), 121–132.
- Logar 2005** = Nataša Logar, Norma v slovarju sodobne slovenščine: zloženske in kratice, *Družboslovne razprave* (Ljubljana) 21 (2005), 211–225.
- Meyer idr. 1998** = Ingrid Meyer idr., Metaphorical Internet Terms in English and French, v: *Proceedings of EURALEX 1998 2*, ur. Thierry Fontenelle idr., Liège: Université de Liège, 1998, 523–531.
- Meyer 2000** = Ingrid Meyer, Computer words in our everyday lives: how are they interesting for terminography and lexicography?, v: *Proceedings of the Ninth Euralex International Congress*:

- EURALEX 2000* 1, ur. Ulrich Heid idr., Stuttgart: Institut für Maschinelle Sprachverarbeitung, Universität Stuttgart, 2000, 39–58.
- Michelizza 2015** = Mija Michelizza, *Spletna besedila in jezik na spletu*, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2015 (Lingua Slovenica 6).
- Mikolič – Rolih 2015** = Vesna Mikolič – Maša Rolih, Besedilna zvrstnost v novih medijih kot slovarska vsebina, v: *Slovnica in slovar – aktualni jezikovni opis 2*, ur. Mojca Smolej, Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, 2015 (Obdobja 34/2), 511–518.
- Možina 2009** = Klementina Možina, *Mikrotipografija*, Ljubljana: Naravoslovnotehniška fakulteta, Oddelek za tekstilstvo, 2009.
- Novak 2004** = France Novak, *Samostalniška večpomenskost v jeziku slovenskih protestantskih piscev*, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2004 (Linguistica et philologica 10).
- Oter 2002** = Mija Oter, Izbira jezika v računalniškem izrazju, *Slavistična revija* 50 (2002), št. 3, 333–348.
- Pahor 2002** = David Pahor, *Leksikon računalništva in informatike*, Ljubljana: Pasadena, 2002.
- Poštoolková 1984** = Běla Poštoolková, *Odborná a běžná slovní zásoba současné češtiny*, Praha: Academia, nakladatelství Československé akademie věd, 1984.
- Race 2013** = Duša Race, *Pomenotvorni vidiki leksike s področja spleta: diplomsko delo*, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, Oddelek za slovenistiko, 2013. – Tipkopis.
- Santini 2007** = Marina Santini, Characterizing Genres of Web Pages: Genre Hybridism and Individualization, *Proceedings of the 40th Hawaii International Conference on System Sciences – 2007*, 2007 (http://www.nltg.brighton.ac.uk/home/Marina.Santini/HICSS_07.pdf), dostop 13. 3. 2017.
- SNB** = *Slovar novejšega besedja slovenskega jezika* (www.fran.si), dostop 13. 3. 2017.
- SSKJ** = *Slovar slovenskega knjižnega jezika* (www.fran.si), dostop 13. 3. 2017.
- SSKJ2** = *Slovar slovenskega knjižnega jezika: druga, dopolnjena in deloma prenovljena izdaja* (www.fran.si), dostop 13. 3. 2017.
- Toporišič 2000** = Jože Toporišič, *Slovenska slovnica*, Maribor: Obzorja, 42000.
- Vidovič Muha 2000** = Ada Vidovič Muha, *Slovensko leksikalno pomenoslovje: govorica slovarja*, Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 2000.
- Žagar Karer 2011** = Mojca Žagar Karer, *Terminologija med slovarjem in besedilom: analiza elektrotehniške terminologije*, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2011.
- Žele 2003** = Andreja Žele, Vezljivost kot pomenskosladenjski pokazatelj živosti slovenščine, v: *Slovenski knjižni jezik – aktualna vprašanja in zgodovinske izkušnje*, ur. Ada Vidovič Muha, Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, 2003 (Obdobja 20), 423–433.
- Žele 2004** = Andreja Žele, Aktualizacijsko širjenje/ožjenje pomenja ustaljenega besedja kot odraz besedilne različnofunkcijskosti, v: *Aktualizacija jezikovnozvrstne teorije na Slovenskem: členitev jezikovne resničnosti*, ur. Erika Kržišnik, Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, 2004 (Obdobja 22), 133–148.
- Žele 2009** = Andreja Žele, Pomenotvorne zmožnosti z vidika (de)terminologizacije (v slovenščini), v: *Terminologija in sodobna terminografija*, ur. Nina Ledinek – Mojca Žagar Karer – Marjeta Humar, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2009, 125–139.

SUMMARY

Internet Lexis in Slovenian: An Analysis of Recent Dictionaries

The internet has opened new ways of communication and the need to name various new concepts. This article analyzes the characteristics of internet lexis included in some recent Slovenian dictionaries: *Slovar novejšega besedja* (Dictionary of New Words), *Slovar slovenskega knjižnega jezika* (Standard Slovenian Dictionary Language, second edition), and *Leksikalna baza za slovenščino* (Slovenian Lexical Database). The lexis originated partly in computer terminology and partly in the internet domain; for instance, in social media. Much internet lexis was created by using already existing words from general language, but took on new meanings within the internet environment. This

process resembles the long-known process of terminologization, and so it was named “internetization.” The analyses showed that the majority of semantic transfers occurred in English and they mostly work in the same manner in Slovenian. The increasing use of these words also results in the reverse process (i.e., “deinternetization”), in which words that designate internet concepts pass into general language. One can thus compare this process to the process of determinologization, which refers to the transition of terms into general language.